

ALEKSANDRA DYDERSKA

MULTILINGWIZM SPOŁECZNOŚCI POLONIJNEJ
WE WŁOSZECH – UWARUNKOWANIA TRÓJJĘZYCZNOŚCI
POLSKO-WŁOSKO-NEAPOLITAŃSKIEJ

WPROWADZENIE

Przypadek polskich emigrantów we Włoszech można rozpatrywać w ujęciu (socjo)lingwistycznym w dwóch perspektywach: dwujęzyczności polsko-włoskiej, a także w ramach fenomenu wielojęzyczności obejmującej, poza oficjalnymi dwoma kodami narodowymi (językiem polskim i włoskim), również kody socjo-terytorialne, będące lokalnymi/regionalnymi wariantami języka urzędowego. Niniejszy artykuł prezentuje pragmatyczny wymiar multilingwizmu językowo-dialektalnego na przykładzie społeczności polonijnej osiedlonej w południowym regionie Włoch – Kampanii, a szczególnie w Neapolu – kolebce kultury neapolitańskiej. Neapol jest nazywany przez włoskich socjolingwistów jedną z czterech „stolic językowych” (wł. *capitale linguistico*) Włoch, do których należą również Rzym, Florencja i Mediolan.

Grupa poddana badaniu reprezentuje drugie pokolenie¹ emigrantów polsko-włoskich, których za K. Kowalcze-Franiuk definiuję jako „dzieci z małżeństw polskich, a także polsko-włoskich, które albo urodziły się w Polsce, albo już na emigracji, we Włoszech” (94). Przedmiotem analiz w niniejszej publikacji jest specyfika komunikacji językowej osób multilingwalnych posługujących się na co dzień naprzemiennie trzema kodami: językiem polskim/polonijnym,

ALEKSANDRA DYDERSKA – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Szkoła Doktorska; e-mail: aleksandra.dyderska@kul.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3502-7003>.

¹ K. Kowalcze-Franiuk (94) wyróżnia trzy grupy pokoleniowe polskich emigrantów we Włoszech: pokolenie rodziców, drugie pokolenie – dzieci oraz trzecie pokolenie – dziadków.

językiem włoskim oraz dialektem neapolitańskim². Za cel badania obieram weryfikację kontekstów i celów użycia wszystkich kodów składających się na całościowy repertuar językowy badanych, ze szczególnym zwróceniem uwagi na miejsce i rolę dialektu w codziennej komunikacji, a także na postawy wobec tego regionalnego kodu i ich użytkowników.

I. TŁO SOCJOLINGWISTYCZNE I PODSTAWY TERMINOLOGICZNE

1. UWARUNKOWANIA MIGRACYJNE

Obecność wielu kodów językowych na terytorium Włoch jest ściśle związana z migracjami międzynarodowymi, a także międzyregionalnymi wewnątrz kraju. Według danych ISTAT (wł. *Istituto Nazionale di Statistica*) – włoskiego głównego urzędu statystycznego, aktualnie (stan na styczeń 2021 roku) na Półwyspie Apenińskim przebywa ponad 5 mln obcokrajowców, którzy stanowią 8,5% całej populacji włoskiej, a statystyki nieustannie pokazują tendencję wzrostową³. Polskich emigrantów szacuje się na ok. 87 tys., co procentowo wynosi 1,7% całego społeczeństwa włoskiego. W samym regionie Kampania liczba mieszkańców obcej narodowości stanowi ok. 255 tys., w tym ok. 9 tys. narodowości polskiej. Choć społeczność polonijna w tym regionie to zaledwie 10% całościowej liczby obcokrajowców, to należy podkreślić, iż Kampania jest trzecim regionem (zaraz po Lacjum i regionie Emilia-Romania) z największym współczynnikiem osób narodowości polskiej⁴. Pięćdziesiąt procent wszystkich emigrantów osiedlonych we Włoszech jest obywatelami Europy, lecz dane statystyczne pokazują, że na terenie tego państwa znajdziemy mieszkańców wszystkich kontynentów, w tym także z Australii i Oceanii. Co ciekawe, jeśli chodzi o najliczniejsze europejskie mniejszości etniczne we Włoszech, według badań przeprowadzonych przez ISTAT w 2019 roku, na szczycie znajdują się obywatele Rumunii, Albanii i Ukrainy. Polska zajmuje piąte miejsce spośród ok. 50 innych krajów europejskich⁵. Różnorodność językowa zdeterminowana ilością narodowości z całego świata na tak małym terenie geograficznym (powierzchnia całkowita Włoch to 301 277 km², czyli jest to kraj mniejszy od Polski) jest oczywista i nieunikniona, biorąc pod uwagę chociażby fakt,

² Jako że dialekt neapolitański otrzymał oficjalny status języka, w artykule stosuję naprzemiennie terminy: *dialekt neapolitański* i *język neapolitański*, traktując te pojęcia jako tożsame.

³ W 2003 roku liczba obcokrajowców zamieszkałych we Włoszech była mniejsza niż 2 mln.

⁴ Zob. www.tuttitalia.it/statistiche/cittadini-stranieri/polonia/.

⁵ Zob. www.tuttitalia.it/statistiche/cittadini-stranieri-2019/.

iż imigranci osiedleni na stałe we Włoszech pochodzą bez mała ze wszystkich stron świata⁶.

2. UWARUNKOWANIA JĘZYKOWE

Badacze bilingwizmu włosko-dialektalnego i żywotności dialektów na terytorium Włoch (Beszterda, Grochowska, Murrmann, Cerruti, de Mauro, Avolio, Moretti, D'Agostino) zwracają uwagę na antagonistyczne względem siebie procesy, które kształtują sytuację językową na Półwyspie Apenińskim: italianizację dialektów (wł. *italianizzazione dei dialetti* lub *nazionalizzazione dei dialetti*) oraz dialektyzację języka włoskiego (wł. *dialettizzazione dell'italiano*). Jak stwierdza F. Avolio (15), dialekty włoskie są „braćmi języka włoskiego, a nie synami”, co oznacza, że nie mają one wspólnych korzeni etymologicznych, a jedynie terytorialne. Zgadza się z tym stanowiskiem M. Cerruti, który podkreśla, iż „różne dialekty włoskie, którymi mówi się dzisiaj, są w rzeczywistości oddzielnymi systemami niezależnymi od języka włoskiego” (64; tłum. własne)⁷. Italianizacja dialektów jest zjawiskiem wskazującym na szczególny typ relacji między dwoma kodami – językiem urzędowym i dialektem, który został sformalizowany. Ta językowa zależność uznaje włoski system semiologiczny za wzór dla systemu dialektalnego (Moretti 35; tłum. własne). Dialektyzacja języka włoskiego jest procesem odwrotnym – struktury dialektalne przenoszone są do systemu języka standardowego, co ma miejsce na terenach silnie odrębnych kulturowo, tak jak w przypadku Kampanii, Apulii czy Sycylii (D'Agostino, *Sociolinguistica dell'italiano contemporaneo* 479).

Zjawisko mieszania się kodów językowych i ich konwergencja utożsamiana jest z trzema pojęciami: dwujęzyczności (wł. *bilinguismo*), dyglosji (wł. *diglossia*) i dylalii (wł. *dilalia*) (Kowalcze-Franiuk 35-36). W pierwszym przypadku mowa o dwujęzyczności postrzeganej jako naprzemienne posługiwanie się dwoma kodami językowymi (Weinreich, *Lingue* 1). Zjawisko dyglosji tłumaczy się jako „współwystępowanie dwóch kodów językowych z silnym zróżnicowaniem ich funkcji i prestiżu” (Murrmann 24). Pojęcie to wprowadza funkcjonalne rozróżnienie na *odmianę wysoką* i *odmianę niską*, gdzie do pierwszej kategorii zaliczymy język włoski, a do kolejnej jego lokalne warianty – dialekty lub gwary. Włoski dialektolog F. Avolio opowiada się jednak za koncepcją G. Berruty, którą uważa za najlepiej oddającą współczesne włoskie realia komunikacyjno-językowe. G. Berruto (*Fondamenti di sociolinguistica* 242-50) stosuje pojęcie

⁶ Zob. www.tuttitalia.it/statistiche/cittadini-stranieri-2019/.

⁷ Wszystkie tłumaczenia z języka włoskiego na język polski zawarte w artykule są autorskie.

dylalii, pojmując je jako dobór kodu językowego odpowiednio do kontekstu i sytuacji: język urzędowy (wł. *italiano standard*) wykorzystuje się w komunikacji zarówno formalnej, jak i nieformalnej, a dialekty i inne odmiany regionalne języka włoskiego (pod względem terytorialnym, nie etymologicznym) występują tylko w sytuacjach nieoficjalnych. Zdaniem badaczy zgłębiających zagadnienie dialektów i ich funkcjonalności (D'Agostino, Avolio) to właśnie zjawisko jest najczęściej obserwowane w zachowaniach językowych społeczeństwa włoskiego XXI wieku.

3. DIALEKT NEAPOLITAŃSKI A JĘZYK WŁOSKI

Dialekt neapolitański oficjalnie został nazwany przez międzynarodową organizację UNESCO odrębnym językiem (Feliu 11) ze względu na fakt, iż posiada on atrybuty cechujące system językowy: jest skodyfikowany; występuje nie tylko w mowie (co jest charakterystyczne dla kodów regionalnych), lecz także w formie pisanej; ma własną gramatykę, leksykę oraz fonetykę. Ponadto posiada on długą historię, trwającą od wieków średnich, a znaki jego użytkowania można spotkać w literaturze i sztuce. W południowej części Włoch występuje także wiele odmian i prowincjonalnych wariantów samego dialektu, których źródłem nie jest ogólnonarodowy język włoski. Różne odmiany tego miejscowego języka nazywane są dialektami południowymi (wł. *dialetti italiani meridionali intermedi*) (Avolio; Encyklopedia Treccani⁸), do których możemy zaliczyć m.in. liczne miejscowe dialekty kampańskie. Różnice między urzędowym językiem włoskim a dialektem neapolitańskim można dostrzec na poziomie fonetycznym, fonologicznym, morfologicznym oraz syntaktycznym (Sornicola 55-68; Cerruti 64). Największe odrębności między tymi dwoma kodami obserwuje się w leksyce, co potwierdza choćby fakt, że dla potrzeb tłumaczeniowych stworzono słowniki włosko-neapolitańskie (np. Andreoli, *Vocabolario napoletano-italiano*; Pennino, *Parlamoce accussì. Dizionario italiano-napoletano, napoletano-italiano*). Słowniki te nie tylko pokazują różnice leksykalne w obydwu kodach, ale również dają dowód na to, że dialekt neapolitański posiada ustrukturyzowane formy pisane słów, a to pozwala na odróżnienie dialektu neapolitańskiego od wielu innych regionalnych wariantów włoszczyzny, istniejących i przekazywanych tylko w formie ustnej. Co najważniejsze, jest on nadal językiem żywym, którym posługuje się duża grupa użytkowników – ok. 1/10 społeczeństwa włoskiego. Wskutek popularności

⁸ Encyklopedia Treccani: meridionali, dialetti, www.treccani.it.

i żywotności tego dialektu niektórzy badacze włoscy (nieoficjalnie) nazywają go *la seconda lingua ufficiale in Italia*, czyli drugim językiem urzędowym Włoch⁹.

Dialekt neapolitański jest zaklasyfikowany do rodziny języków italskich, lecz jego korzeni powinno upatrywać się nie w języku włoskim (zrodzonym z dialektu toskańskiego i florenckiego), lecz w łacinie i starożytnej grece. Poza Kampanią tym dialektem mówi się prawie we wszystkich regionach Włoch, przede wszystkim jest on spotykany w Lacjum, Abruzji, Apulii i Kalabrii. W dialekcie neapolitańskim widoczne są wpływy innych języków europejskich, takich jak hiszpański, niemiecki i francuski. Nie można zatem utożsamiać tego dialektu z językiem włoskim i traktować go jako regionalnej odmiany języka urzędowego, który *notabene* powstał z mieszanki średniowiecznych dialektów lokalnych. Prawdą jest, że pierwotnymi kodami komunikacyjnymi na Półwyspie Apenińskim były właśnie języki regionalne i dialekty, a język włoski jest wypadkową unifikacji języka Włochów i w konsekwencji stworzenia jednego języka urzędowego¹⁰.

4. POJĘCIE SPOŁECZNOŚCI POLONIJNEJ I JĘZYKA POLONIJNEGO – KWESTIE TERMINOLOGICZNE

W literaturze przedmiotu istnieje kilka równorzędnych terminów stosowanych w odniesieniu do polskich emigrantów – określa się ich jako *społeczność/diasporę polonijną*, *Polonię* lub *polską mniejszość etniczną* (Miodunka, „Dwujęzyczność” 51-52). Różnorodność terminologiczna dotyczy też nomenklatury określającej polszczyznę, jaką posługują się Polacy poza granicami kraju. Badacze bilingwizmu polsko-obcego usiłowali dokonać rozróżnienia w nazewnictwie, aby zwrócić uwagę na odmienną urzędowego i współczesnego języka polskiego od specyficznej odmiany polszczyzny używanej przez naszych rodaków osiedlonych w innych krajach.

W jednych z pierwszych publikacji na ten temat S. Dubisz („Formy i typy funkcjonalnej adaptacji leksemów” 52; „Z metodologii badań” 296-98) podejmuje próbę dobrania odpowiedniej nazwy określającej tę odmianę języka polskiego o charakterze mieszanym¹¹. Wymienia takie terminy jak: *język Polonii*, *język*

⁹ Encyklopedia Treccani: Italiano di Napoli, www.treccani.it.

¹⁰ Encyklopedia Treccani: Storia della lingua italiana, www.treccani.it.

¹¹ Według K. Kowalczki-Franiuk (33) charakter mieszany języka oznacza, iż dana jego odmiana jest stworzona na podstawie elementów języka w jego odmianie ogólnej oraz elementów języka kraju osiedlenia i jego regionalnych wariantów.

polonijny czy *dialekt kontaktowy*¹². Według S. Dubisza („Formy i typy funkcjonalnej adaptacji leksemów” 52) powinno się dokonać rozróżnienia na język polski pisany i mówiony oraz nadać im osobne nomenklatury, tj. definiować pisaną odmianę języka polskiego jako *język polonijny*, a tę ustną nazwać *dialektem polonijnym*. Z kolei W.T. Miodunka („Język polski w świecie” 14-15; za: Sękowska 41) w swoich badaniach nad bilingwizmem polsko-obcym używa pojęcia *język polonijny*. Badacz jest zdania, że termin ten najlepiej podkreśla polskość zagranicznej odmiany naszego języka. E. Wierzbicka (226) w swoich rozważaniach nad stanem polszczyzny polsko-włoskich emigrantów skłania się ku używaniu terminu *włoski język polonijny*. Dodatkowo wprowadza pojęcie *języka niby-polonijnego*, przez który rozumie język polskiej mniejszości narodowej stosowany w konkretnej, zamkniętej grupie Polaków mieszkających za granicą¹³. Jest to język zmodyfikowany przez wpływy z innych kodów obecnych na danym terenie, dlatego też nie jest on odzwierciedleniem polszczyzny, a jedynie jej imitacją, czego użytkownicy nie są całkowicie świadomi. K. Kowalcze-Franiuk (34), autorka najnowszej publikacji podejmującej tematykę bilingwizmu polsko-włoskiego, definiuje odmianę języka polskiego używaną przez Polonię we Włoszech jako *włoską odmianę kontaktową języka polonijnego*. Tej nazwy używa w odniesieniu do własnej grupy badawczej, którą reprezentują przedstawiciele tzw. emigracji okołosolidarnościowej¹⁴.

W niniejszym artykule dla określenia badanej grupy multilingwistów przyjmuję za W.T. Miodunką terminy: *społeczność polonijna* i *Polonia*, traktując je jako tożsame, a przy opisie języka rodzimego Polaków we Włoszech posługuję się nazwami *język polski*, *język polonijny*. Dla rozróżnienia terminologicznego kodów językowych dokonany zostanie także podział w nazewnictwie wszystkich omawianych w artykule języków:

- 1) język polski/polonijny uznaję za *język odziedziczony*¹⁵ dla badanych;
- 2) język włoski postrzegam jako *język ojczysty* (i zarazem *język pierwszy* – L1) ze względu na miejsce urodzenia i najsilniejszy kontakt z tym systemem i kulturą od najmłodszych lat zarówno w środowisku rodzinnym, jak i szkolnym;

¹² S. Dubisz w tych rozważaniach przyjmuje definicję dialektu za Charlsesem Francisem Hockettem i rozumie go jako zbiór idiolektów.

¹³ W przypadku badań E. Wierzbickiej zamknięta grupa Polaków osiedlona za granicą to przedstawiciele emigracji zarobkowej z lat 80. XX wieku (226).

¹⁴ Chodzi o Polaków, którzy wyemigrowali z ojczyzny na przełomie lat 70. i 80. oraz w pierwszej połowie lat 90. XX wieku.

¹⁵ Język polski traktuję jako język ojczysty dla rodziców osób badanych (ok. 70% rodziców jest narodowości polskiej), dla grupy badawczej uznaję go jednak za język odziedziczony.

3) dialekt neapolitański w analizach traktowany będzie jako *język drugi* (L2) dla badanych z uwagi na bliskie pokrewieństwo tego kodu z językiem włoskim oraz na nieodłączny wpływ kultury miejsca zamieszkania (Neapolu i pobliskich prowincji).

II. CZĘŚĆ BADAWCZA

1. METODOLOGIA I NARZĘDZIA BADAWCZE

Problem badawczy dotyczy specyfiki komunikacji językowej multilingwalnej społeczności polonijnej we Włoszech. W analizie badania poddam ocenie sposób używania przez tę grupę różnych znanych jej kodów językowych i ich dostosowywanie do określonego kontekstu sytuacyjnego. W ramach badania podejmę próbę odpowiedzi na poniższe pytania:

1. Jaką rolę pełnią poszczególne języki w życiu codziennym multilingwistów?
2. Jakie czynniki determinują przechodzenie z jednego kodu na inny?
3. Jaki jest cel używania dialektu, w jakich sytuacjach i z jakich powodów jest on stosowany?
4. Jaki jest stopień świadomości metajęzykowej badanych?

Badanie zostało wykonane za pomocą kwestionariusza online składającego się z 24 pytań otwartych. Uczestnicy mieli możliwość wyboru języka w kwestii sposobu wypełnienia formularza, co zostało zaznaczone w informacjach wstępnych dołączonych do ankiety. Wszystkie pytania zostały skonstruowane w dwóch wersjach językowych (polskiej i włoskiej), aby umożliwić wybór stosowanego kodu, a także uniknąć ewentualnych trudności w zrozumieniu pytań w języku polskim¹⁶.

Pierwsza część kwestionariusza skupiała podstawowe informacje o uczestnikach badania w celu dokonania możliwie jak najdokładniejszej charakterystyki grupy badawczej. Pytania dotyczyły roku urodzenia, płci, miejsca urodzenia i zamieszkania, narodowości ankietowanych i ich rodziców oraz kierunku studiów. Drugi zestaw pytań miał dostarczyć informacji na temat poziomu biegłości językowej we wszystkich trzech używanych językach – te dane nie zostały sprawdzone dodatkowym badaniem empirycznym, więc zakłada się, że są to subiektywne (niesprawdzone żadnym testem ewaluacyjnym) opinie respondentów na temat własnych kompetencji językowych. Trzecia część ankiety zawierała głównie pytania otwarte o miejsce i rolę trzech kodów komunikacyjnych ze

¹⁶ Ten zabieg okazał się niezbędny, ponieważ większość odpowiedzi zostało udzielonych w języku włoskim, z komentarzem respondentów, iż łatwiej im wyrazić własne przekonania za pomocą tego kodu.

szczególным zwróceniem uwagi na obecność i częstotliwość używania dialektu. Badani zostali zapytani także o ich stosunek do dialektu oraz o fakultatywność lub obligatoryjność znajomości tego kodu na potrzeby codziennej komunikacji – udzielili w tym celu odpowiedzi na poniższe pytania¹⁷:

- W jakich sytuacjach życia codziennego i w kontakcie z kim używasz języka polskiego/języka włoskiego/dialektu neapolitańskiego?
- Jakie trudności sprawia ci posługiwanie się trzema językami na co dzień?
- W którym języku komunikujesz się najswobodniej? Dlaczego?
- Czy dla ciebie znajomość dialektu neapolitańskiego i umiejętność posługiwania się nim jest niezbędna w życiu codziennym?
- Jaki masz stosunek do dialektu neapolitańskiego? Lubisz go używać na co dzień? Posługujesz się nim tylko, kiedy musisz czy chętnie używasz go także z własnej woli? Dlaczego?
- Jakie emocje wzbudza w tobie używanie dialektu? Rozśmiesza cię on, irytuje czy jest on dla ciebie neutralny?

2. CHARAKTERYSTYKA GRUPY BADAWCZEJ

W badaniu będącym podstawą niniejszych analiz wzięło udział 16 studentów Uniwersytetu *L'Orientale* w Neapolu (wł. *Università degli Studi di Napoli L'Orientale*). Kilkoro badanych deklaruje ukończenie tzw. liceum klasycznego, w którym uczyli się także łaciny i języka greckiego. Z racji tego, że zazwyczaj kierunki proponowane na tym uniwersytecie mają charakter interdyscyplinarny, badani są uczestnikami studiów neofilologicznych z różnymi specjalizacjami: mediacje językowe i międzykulturowe, stosunki międzynarodowe, translatoryka. Studenci należą do grupy wiekowej mieszczącej się w przedziale 21-31 lat i wszyscy mają co najmniej jednego rodzica narodowości polskiej. W większości polską nację reprezentuje matka (90%), ojcowie narodowości polskiej stanowią 56 % (9 na 16). Jeśli chodzi o narodowość samych badanych, połowa z nich posiada narodowość włoską, 6 osób jest narodowości polskiej, a jedynie 2 osoby mają podwójną narodowość polsko-włoską. Prawie wszyscy badani (15 na 16 osób) urodzili się we Włoszech w regionie Kampania, tylko jeden respondent jako miejsce urodzenia wskazał Petersburg (Rosja), lecz mieszka w Neapolu od dzieciństwa. Miejscem zamieszkania studentów jest głównie Neapol lub okoliczne miasta i prowincje (Aversa, Volla, Succivo, Ottaviano,

¹⁷ Ze względu na ograniczenia związane z długością artykułu, niemożliwe okazało się dołączenie aneksu z formularzem ankiety, dlatego też podane zostały przykładowe pytania zawarte w kwestionariuszu (wszystkich pytań w ankiecie było 24).

Giugliano, Bacoli). Troje z badanych podaje inne niż region neapolitański miejsce stałego pobytu (Turyn, Warszawa, Barcelona) ze względu na przeprowadzkę, lecz są to osoby wychowujące się na terenie Kampanii, a w momencie wypełniania ankiety znajdowali się oni już poza jego terytorium lub zupełnie poza granicami Włoch.

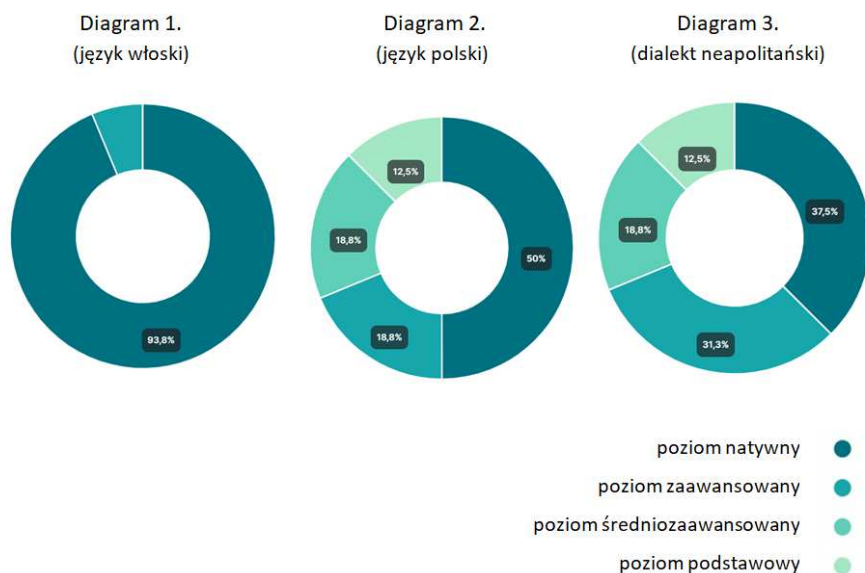
3. WYNIKI BADAŃ – DYSKUSJA

W badaniu zebranego materiału zostały uwzględnione cztery podstawowe kryteria stosowane przy próbach naukowego definiowania dwu- i wielojęzyczności, tj. pochodzenie badanych i ich rodziców; kompetencje językowe (biegłość); funkcjonalność (użycie) języków oraz nastawienie do używanych kodów (Lipińska 102). W studium nad omawianą wielojęzycznością poddaję więc analizie konteksty sytuacyjno-komunikacyjne użycia poszczególnych kodów, typ interlokutorów (odbiorców komunikatu), stopień korzystania ze wszystkich znanych języków, a także emocjonalny stosunek do dialektu i do jego rodowitych użytkowników.

3.1. Biegłość językowa – autoewaluacja

Dla oceny statusu badanej wielojęzyczności niezbędna okazała się weryfikacja poziomu biegłości językowej studentów w każdym z trzech opanowanych języków. Ankietowani przy ocenie własnych zdolności językowych mieli do dyspozycji czterostopniową skalę: *poziom podstawowy/średniozaawansowany/zaawansowany* oraz *poziom natywny (native speaker)*. Język włoski przez prawie całą grupę (15 na 16 osób) został uznany za język natywny – tylko jeden ankietowany określił swój poziom jako „zaawansowany” (patrz: diagram 1). Największe rozbieżności poziomowe widoczne są w określeniu znajomości języka polskiego (patrz: diagram 2) i dialektu neapolitańskiego (patrz: diagram 3).

Patrząc na uzyskane wyniki, bez wątplenia można uznać język włoski za najsilniejszy względem pozostałych języków. Język polski zaś, postrzegany jako język odziedziczony, jest traktowany jako język natywny przez połowę grupy badawczej. Co ciekawe, znajomość dialektu badani oceniają na bardzo wysokim poziomie, choć nie był on nabywany na drodze kształcenia szkolnego/universyteckiego, lecz został przyswojony wyłącznie podczas codziennej komunikacji.

3.2. Miejsce i rola języków w repertuarze językowym multilingwistów

U. Weinrech w badaniach nad wielojęzycznością nazywa osobę dwujęzyczną miejscem kontaktu dwóch języków i kultur. Adaptując to rozumienie do badanego przypadku multilingwizmu, można uznać, iż przedstawiciele Polonii włoskiej drugiego pokolenia są punktem spotkań kultury rodzimej – polskiej, kultury nabytej – włoskiej oraz regionalnej kultury neapolitańskiej (z którymi mają styczność na co dzień) oraz trzech tożsamyh z każdą z wymienionych kultur języków. W analizie specyfiki tego multilingwizmu za istotne uznałam zweryfikowanie roli każdego z kodów językowych w codziennej komunikacji oraz kontekstów użycia poszczególnych języków.

Wypowiedzi ankietowanych studentów potwierdzają w znacznej mierze dotychczasowe ustalenia w literaturze przedmiotu dotyczące współzależności między daną sytuacją komunikacyjną a wyborem języka przez osoby multilingwalne (Kowalcze-Franiuk). Języka polskiego (narodowego języka rodziców) badani używają w środowisku rodzinnym, głównie w komunikacji z rodzicami (przeważnie w domu), z krewnymi z Polski oraz ze znajomymi z uczelni narodowości polskiej. Poza tym kontakt z językiem polskim mają podczas zajęć językowych, lecz już ze swoimi rówieśnikami Polakami rozmawiają zazwyczaj w języku włoskim. Niektórzy ankietowani wskazują również na bierne używanie języka, tj. prowadząc konwersację z jednym z rodziców, słuchając wypowiedzi

w języku polskim, lecz odpowiadają, używając języka włoskiego. Świadczy to niewątpliwie o biegłości ankietowanych w przełączaniu się z jednego kodu na drugi.

Język włoski jest kodem towarzyszącym badanym od urodzenia, dlatego jest on językiem pierwszym i najsilniejszym ze wszystkich znanych przez multilingwistów systemów. Studenci zgodnie twierdzą, iż języka włoskiego używają we wszystkich możliwych kontekstach: społecznych, politycznych, uniwersyteckich i rodzinnych (*in tutti i contesti: sociali, politici, universitari e familiari*) oraz we wszystkich sytuacjach życia codziennego (*utilizzo la lingua italiana in tutte le situazioni della vita quotidiana*). Język włoski jest naturalnym narzędziem komunikacji otoczenia, więc oczywiste wydaje się dla badanych stosowanie go w każdej możliwej sytuacji komunikacyjnej.

Jeśli chodzi o trzeci znany kod, dialekt neapolitański, badani używają go najczęściej w sytuacjach nieformalnych, jedynie z zaprzyjaźnionymi osobami i w żartobliwym kontekście, co socjolingwiści uznają za typowe dla zjawiska *dylalii* (zob. podrozdział 1.2). Badanie potwierdziło także obserwacje K. Kowalcze-Franiuk (38) mówiącej o prawdziwym odrodzeniu dialektów włoskich, które zaczęło się pod koniec XX wieku, a jego pokłosiem była nowa odsłona funkcjonalności tych regionalnych kodów. Dialekt neapolitański jest coraz częściej spotykany nie tylko na ulicach w sytuacjach bezpośredniej komunikacji, lecz także pojawia się w kulturze i mediach masowego przekazu, co według ankietowanych jest pomocne w przyswojeniu tego kodu („nie mam problemów ze zrozumieniem wypowiedzi osoby posługującej się dialektem, bo ja też nauczyłam się go pasywnie na pociągach¹⁸, w szkole czy w telewizji”). Dialekt stosowany jest przez badanych przeważnie w kontekstach nieoficjalnych, w kontakcie z rodziną, bliskimi znajomymi podczas żartów lub z lokalnymi sprzedawcami. W kontekście formalnym uznawany jest on za „nieelegancki” i „wieśniacki”¹⁹, ponieważ w powszechnym odbiorze świadczy o niskim poziomie wykształcenia.

3.3. Elementy dialektalne w repertuarze językowym

Badani zostali poproszeni o podanie kilku najlepiej znanych i najczęściej używanych przez nich słów bądź wyrażen pochodzących z dialektu neapolitańskiego oraz o wytłumaczenie ich sensu. Zważywszy na fakt, iż studenci mieli dowolność w wyborze języka przy odpowiadaniu na pytania, również w tym przypadku ich odpowiedzi różniły się – niektórzy tłumaczyli wyrażenia dialektalne, podając równoznaczne z nimi wersje włoskie, inni używali parafrazy,

¹⁸ Komentarze są cytowane w ich oryginalnej formie, nawet z błędami językowymi.

¹⁹ Określenie zaczerpnięte jest z wypowiedzi badanych.

posługując się językiem włoskim, aby wytłumaczyć dane wyrażenie pochodzące z dialektu. Poza tym pojawiły się również komentarze sformułowane („zmiksowane”) we wszystkich trzech językach, przy czym językiem głównym/dominującym był w tym przypadku język polski (polonijny). Oto przykład tego typu wypowiedzi:

(1) nun s sap czyli nie wiadomo po włosku non si sa, mannacc tak jak kurde a po włosku to nie wiem czy jest . Assafa to jest jak”errs come a po włosku „finalmente. Jamm używa się jak ktoś coś wolno robi a chcemy aby się spręzał po włosku można powiedzieć „dai su”. Ma cre czyli „co to jest, po włosku che cisa [cosa] è. Trudno mi było znaleźć tych przykładów bo na co dzień to rzadko używam neapolitańskiego.²⁰

Autor tej odpowiedzi podejmuje się próby wytłumaczenia w języku polskim wyrażeń/słów dialektalnych, podając także tłumaczenie włoskie. Wypowiedź jest trudna w zrozumieniu, przypomina bardziej język mówiony. O ile błędy ortograficzne nie utrudniają zrozumienia tekstu, o tyle braki lub błędy interpunkcyjne zaburzają sens komunikatu. Cenne z perspektywy przeprowadzonego badania jest jednak to, iż ankietowany samodzielnie zdecydował się skonstruować swoją wypowiedź w języku polskim, ponieważ daje to, po pierwsze, ogłęd jego sprawności produktywnych w tym języku, po drugie zaś pokazuje skalę sięgania po pozostałe znane kody jako uzupełniające/wspierające jego komunikację.

Interesującym zagadnieniem jest także typ wyrażeń znanych i używanych przez badanych. W większości komentarzy podają oni kolokwializmy oraz idiomy i związki frazeologiczne o charakterze potocznym, również wulgaryzmy, czyli atrybuty stylu mówionego i kolokwialnego (nieformalnego). Potwierdza to standardowe zastosowanie dialektu jako „języka ulicy”, który pozwala na większą swobodę w wyrażaniu opinii i stanów emocjonalnych. Pozostałe przykłady podane przez badanych także są wyrażeniami należącymi do stylu potocznego, których używa się często w nieoficjalnych sytuacjach komunikacyjnych. Zebrane przykłady przedstawia poniższa tabela 1.

²⁰ Komentarz cytowany w oryginale, wraz z ewentualnymi błędami gramatycznymi, składniowymi, ortograficznymi i interpunkcyjnymi w języku polskim lub/i włoskim. Cytaty z ankiet są oznaczane kolejnymi numerami.

Tabela 1.

Wyrażenia w dialekcie neapolitańskim	Tłumaczenie lub odpowiedniki włoskie	Tłumaczenie polskie (tłum. własne)
Vien' cca!	Vieni qua!	Chodź tu!
Ma che gghiè?	Ma cos'è?	Ale co to jest?
Nun m' n' tene.	Non mi va.	To mi nie pasuje.
C' cazz'e fridd'!	Che cazzo di freddo!	Jest cholernie zimno!
Teng' famm'	Ho fame	Jestem głodny.
Ma tutt appost?	Ma tutto bene?	Wszystko w porządku?
Ch vuò?	Cosa vuoi?	Czego chcesz?
Comm e gliut a iurnat?	Com'è andata la giornata?	Jak ci minął dzień?
M fa mal a cap.	Ho mal di testa.	Boli mnie głowa.
Pigliammece nu caffè	Prendiamoci un caffè.	Napijmy się kawy.
C staje facenn?	Che stai facendo?	Co robisz?

W odpowiedziach badanych można także odnaleźć przykłady dialektalnych wyrażen idiomatycznych (dial. *jett 'o sang/wł. getta il sangue*, dosł. wyrzucać z siebie krew; po polsku można zastosować odpowiednik – wypruć sobie flaki), powiedzeń (dial. *ogni scarrafone è bello 'a mamma soja/wł. ogni figlio è bello per la proprio mamma/pl. dla każdej matki jej dziecko jest piękne*), bądź mądrości ludowych (dial. *L'amico è comme 'o 'mbrello: quannno chiove nun o truove maje/wł. gli amici sono come l'ombrello, quando piove non ce l'hail/pl. przyjaciele są jak parasolka, kiedy pada, zazwyczaj nie mamy jej przy sobie*). W odpowiedziach znajdują się również przykłady powiedzeń ludowych niemających odpowiedników nawet w standardowym języku włoskim, co – jak podkreślają respondenci – niekiedy sprawia trudności w wytłumaczeniu sensu danego wyrażenia dialektalnego (dial. *A vacc se tirat e zizz*). Po włosku zostało ono wytłumaczone za pomocą parafrazy jako wyrażenie określające sytuację, w której w domu bądź w rodzinie brakuje pieniędzy (wł. *espressione nel dire che in casa o in famiglia c'è poca disponibilità di soldi*).

Specyfika posługiwania się dialektem przez badanych nie polega na tworzeniu jednolitych wypowiedzi za pomocą tego regionalnego kodu, lecz na wplataniu danych elementów dialektalnych w dialog prowadzony w języku włoskim. Jest to bardziej imitowanie dialektu, stylizowanie wypowiedzi na dialektalną niż faktyczne używanie go jako swoistego systemu językowego. Sięganie po dialekt wiąże się z chęcią wyrażenia siebie i swoich myśli w sposób emocjonalny, a znajomość dialektalnych wyrażen idiomatycznych jest dowodem na silne zakorzenienie badanych multilingwistów w lokalnej kulturze neapolitańskiej.

3.4. Postawy wobec dialektu

Badanie służyło także weryfikacji nastawienia multilingwistów do dialektu neapolitańskiego. Zostali oni zapytani o to, jakie emocje wzbudza w nich posługiwanie się dialektem przez nich samych, oraz jaki jest stosunek do używania tego kodu przez regionalną społeczność włoską. W pytaniu zostały zasygnalizowane trzy postawy względem neapolitańskiego żargonu regionalnego:

- neutralna: dialekt postrzegany jako specyficzny kod komunikacyjny miejscowej ludności;
- pozytywna: dialekt jako język, który zacieśnia więzy międzyludzkie, wprowadza swobodną atmosferę, także służy do żartów;
- negatywna: dialekt jako język wywołujący irytację.

Wypowiedzi ankietowanych wskazują, że zazwyczaj dialekt wywołuje pozytywne emocje i wzbudza pozytywne nastawienie, buduje dobre relacje w komunikacji, poprawia humor, por. np.

(2) si mi fa ridere, sorridere stare a mio agio, mi fa sentire a casa. Mi da energia positiva la mattina, mi fa sentire me stessa se devo fare una battuta. Mi fa sentire bene se mi sfogo in napoletano perché certe parole ti riempiono la bocca e cacciano tutto il negativo fuori con le parole.

[tak, rozśmiesza mnie, sprawia, że się uśmiecham, że czuję się komfortowo, jak w domu. Daje mi pozytywną energię rano, pozwala mi czuć się sobą, gdy muszę zażartować. Czuję się dobrze, kiedy mogę „wyładować się”, używając dialektu, ponieważ niektóre słowa „wypełniają usta” i wypędzają wszelkie negatywne emocje].

Dialekt neapolitański jest też chętnie wybierany w momencie, gdy badani chcą nacechować swój komunikat emocjonalnie. Nie jest to więc tzw. odruch bezwarunkowy, a świadomy wybór najodpowiedniejszego kodu, co potwierdza wysoką świadomość badanych w naprzemiennym korzystaniu z trzech nabytych języków, a także umiejętność dostosowywania ich do poszczególnego kontekstu. Wyrażenia używane na co dzień przez badanych (patrz: tabela 1.) to w większości wykrzyknienia sugerujące wartość emocjonalną wypowiedzi, wyrażenia opisujące stan fizyczny (np. „boli mnie głowa”) lub reakcje emocjonalne (np. „wkurzyłam się”). Jest to podyktowane większą siłą ekspresji dialektu neapolitańskiego niż języka włoskiego czy polskiego. Jego nieformalny charakter pozwala na większą swobodę w wyrażaniu uczuć i emocji, nawet jeżeli biegłość językowa jest wyższa w innych znanych językach²¹.

²¹ K. Kowalcz-Franiuk, opisując swoje badania nad wielojęzycznością polsko-włoską, podkreśla, iż: „bez względu na poziom swojej kompetencji językowej bilingwista wybiera dany kod komunikacji ... – język polski lub włoski – kierując się różną dla obydwu tych języków siłą ekspresji” (87).

W niektórych komentarzach można dostrzec, że respondenci z jednej strony utożsamiają się z ludnością zamieszkującą region neapolitański, ale też jasno zaznaczają granice między „swoim” (tj. włoskim) językiem a dialektem i chętniej definiują siebie neutralnie, uznając za neapolitańczyków tylko pokolenie ludzi starszych – rodowitych użytkowników, por.

(3) Penso che la vecchia generazione parli il napoletano come lingua primaria sia per esprimersi con i loro coetanei che con i più giovani. Le nuove generazioni la usano come seconda lingua, con i parenti o gli amici, o ad uso rafforzativo in un loro discorso, solo pochi lo usano come prima lingua.

[Myślę, że starsze pokolenie posługuje się językiem neapolitańskim jako językiem podstawowym [ojczystym], zarówno w kontaktach z rówieśnikami, jak i z młodszymi ludźmi. Młodsze pokolenie używa go jako drugiego języka, w kontaktach z krewnymi lub przyjaciółmi, lub dla wzmocnienia wypowiedzi, tylko nieliczni używają go jako pierwszego języka].

Dialekt bywa też odbierany niejednoznacznie, ambiwalentnie, w zależności od rodzaju sytuacji, w jakiej jest używany. W komentarzu ujawnia się generalnie aprobatą wobec obecności tego regionalnego kodu, ale jest on traktowany jako pozytywny znak lokalnej kultury tylko w kontekstach ludycznych. Badani wyrażają swoją dezaprobatę wobec przypadków, gdy dialekt stosowany jest w sytuacjach oficjalnych bądź w miejscach publicznych, por.

(4) mi fa ridere in una situazione goliardica, ma mi infastidisce se usato come lingua principale in luoghi più seri, come la scuola o un ufficio.

[rozmiesza mnie w błahych/prozaicznych sytuacjach, ale irytuje mnie, kiedy jest używany jako język oficjalny miejscach „bardziej poważnych” jak szkoły czy urzędy].

Z odpowiedzi ankietowanych wynika też, że mają oni przeświadczenie, iż jako młodzi ludzie mogliby być dyskryminowani w innych częściach Włoch z powodu używania dialektu zamiast urzędowego języka włoskiego.

Deklarowane (mniej lub bardziej eksplicytnie) postawy uwidaczniają rozgraniczenie między folklorystycznym obrazem kultury lokalnej a rzeczywistym światem włoskim. To potwierdza także występowanie na terenie Włoch zjawiska dyglosji (Murrmann 24). Wybór języka zależy bardziej od miejsca i typu komunikacji niż od odbiorcy komunikatu, ponieważ bez względu na to, czy jest on rodowitym neapolitańczykiem czy użytkownikiem języka standardowego, musi on dostosować się do powszechnie panujących zasad stosowanych w danym kontekście. Zasady te są kategorycznie przestrzegane przez badanych, którzy za język stosowany w komunikacji formalnej (odmiana wysoka) uznają

bezsprzecznie urzędowy język włoski, a dialektom przypisują rolę języka lokalnego (odmiana niska), stosowanego wyłącznie w kontekstach ludycznych. Dialekt traktowany jest raczej jako pewna forma wyrażenia odrębności kulturowej, a nie jako pełnoprawny i powszechny kod komunikacyjny.

KONKLUZJE

Jak podkreślali G. Berruto i M. Beretta, sytuacja językowa oraz miejsce i rola dialektów w repertuarze językowym społeczności we Włoszech zmieniają się dynamicznie, co wciąż motywuje do aktualizacji badań w tym obszarze. Te zmiany w użyciu włoskiego języka urzędowego oraz licznych dialektów i języków regionalnych niewątpliwie wpływają na przedstawicieli narodowości obcej mieszkających na terenie Italii. Jak wynika z przeprowadzonych badań, dialekt neapolitański jest obecny w życiu codziennym młodej generacji włoskiej Polonii nie tylko z powodu miejsca zamieszkania, lecz także ze względu na funkcje ludyczne i ematywne, jakie pełni w kontakcie zarówno z rodowitymi użytkownikami dialektu neapolitańskiego, jak i z rówieśnikami. Każdy język, którym posługują się na co dzień badani, służy określonym celom, i choć nie są one używane z jednakową częstotliwością, to ich znajomość bez wątpienia pomaga w funkcjonowaniu w wielojęzycznej społeczności. Badani multilingwiści, dzięki swojej świadomości metajęzykowej, umiejętnie dostosowują język komunikatu do kontekstu i interlokutorów, co także pozwala na utożsamienie się z daną grupą narodowościową lub kulturową. Umiejętność posługiwania się dialektem jest przydatna do wyrażania swoich stanów emocjonalnych, jak również do konstruowania wypowiedzi nieformalnych, bardziej swobodnych, o familiarnym charakterze i jest oznaką bliższej więzi między interlokutorami. Niewątpliwie to wielokulturowe otoczenie poniekąd zmusza do korzystania ze wszystkich obecnych w repertuarze językowym kodów, ale jednocześnie pozwala na dostrzeżenie odrębności różnych wspólnot czy nacji na danym terenie. Zarówno dotychczasowe badania, jak i te opisane w niniejszym artykule są dowodem tego, iż sam wybór danego kodu i użycie go w danej komunikacji pozwala określić (w sposób konwencjonalny) typ relacji, kontekst sytuacyjny, stopień zażyłości oraz intencje autora komunikatu werbalnego. Co istotne, głównym czynnikiem decydującym o wyborze języka jest chęć jak najodpowiedniejszego wyrażenia swoich myśli oraz troska o poprawne zrozumienie wypowiedzi przez odbiorcę, a to świadczy o tym, iż najważniejszą wartością dla multilingwistów stanowi tzw. skuteczność komunikacyjna (Antonelli), nawet jeśli nie idzie ona w parze z poprawnością czy biegłością językową.

SKRÓTY

- dial. – dialekt neapolitański
wł. – język włoski
pl. – język polski
L1 – język pierwszy (tu: język włoski)
L2 – język drugi (tu: dialekt)
tłum. własne – tłumaczenie własne (autora artykułu)

BIBLIOGRAFIA

- Andreoli, Rafaella. *Vocabolario napoletano-italiano*. Salvatore di Fraia Editore, 2002.
- Antonelli, Giuseppe. *L'italiano nella società della comunicazione 0.2*. Il Mulino, 2007.
- Avolio, Francesco. *Lingue e dialetti d'Italia*. Carocci Editore, 2013.
- Berruto, Gaetano, i Monica Berretta. *Lezioni di sociolinguistica e linguistica applicata*. Liguori Editore, 1977.
- Berruto, Gaetano. *Fondamenti di sociolinguistica*. Laterza, 1995.
- Beszterda, Ingeborga. „Lingua e dialetto nella conversazione”. *Romanica Cracoviensia*, nr 11, 2011, ss. 21-31.
- Cerruti, Massimo. „Italianizzazione dei dialetti: una rassegna”. *Quaderns d'Italia*, n. 21, 2016, ss. 63-74.
- Cerruti, Massimo, i Riccardo Regis. *Italiano e dialetto*. Editore Carocci, 2016.
- Chłopek, Zofia. *Nabywanie języków trzecich i kolejnych oraz wielojęzyczność*. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2011.
- Cummins, James, i Robert Mulcahy. „Orientation to language in Ukrainian-English bilingual children”. *Child Development* nr 49 (4), 1978, ss. 1239-42.
- D'Agostino, Mari. *Sociolinguistica dell'Italia contemporanea*. Il Mulino, 2012.
- D'Agostino, Mari. *Sociolinguistica dell'italiano contemporaneo*. Carocci Editore, 2007.
- De Mauro, Tullio. *Storia linguistica dell'Italia unita*. Laterza, 1976.
- Dubisz, Stanisław. „Formy i typy funkcjonalnej adaptacji leksemów amerykańsko-angielskich w dialekcie polonijnym Nowej Anglii (USA)”. *Z badań nad językiem polskim środowisk emigracyjnych*, red. S. Szlifarsztein, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1981, ss. 51-68.
- Dubisz, Stanisław. „Z metodologii badań języka środowisk polonijnych”. *Poradnik Językowy*, z. 5, 1983, ss. 292-301.
- Grochowska, Anna. „Wewnętrzne zróżnicowanie językowe we Włoszech. Dialekty a język narodowy”. *Kwartalnik Językoznawczy* nr 3(7), 2011, ss. 34-45.
- Hammarberg, Björn. „Roles of L1 and L2 in L3 production and acquisition”. *Cross-Linguistic Influence in Third Language Acquisition: Psycholinguistic Perspectives*, red. Jasone Cenoz, Britta Hufeisen, Ulrike Jessner, Multilingual Matters, 2001, ss. 21-41.
- Kowalcze-Franiuk, K. *Bilingwizm polsko-włoski i tożsamość kulturowa emigracji okotolidarnościowej we Włoszech*. Wydawnictwo UJ, 2018.
- Lipińska, E. *Język ojczysty, język obcy, język drugi*. Wydawnictwo UJ, 2003.

- Loporcaro, Michele. *Profilo linguistico dei dialetti italiani*. Editori Laterza GLF, 2013.
- Miodunka, Władysław T. „Dwujęzyczność, walencja kulturowa i tożsamość (e)migracji polskiej w świecie”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*, z. 66, 2010, ss. 51-71.
- Miodunka, Władysław T. „Język polski w świecie”. *Zbiór studiów*, red. Władysław Miodunka, PWN, 1990, ss. 9-20.
- Moretti, Bruno. *Ai margini del dialetto*. Armando Dadò Editore, 1999.
- Murrmann, Julia. „Miejsce i rola dialektu w repertuarze językowym młodego pokolenia Włochów. Diagnoza socjolingwistyczna”. *Socjolingwistyka* 30, 2016, ss. 23-37.
- Pennino, Claudio. *Parlammoce accusì. Dizionario italiano-napoletano, napoletano-italiano*. Edizioni Intra Moenia, 2009.
- Sękowska, Elżbieta. *Język emigracji polskiej w świecie. Bilans i perspektywy badawcze*. Wydawnictwo UJ, 2010.
- Sornicola, Rosanna. *Lingua e dialetto a Napoli*. Università di Napoli, 1977.
- Weinreich, Uriel. *Languages in Contact: Findings and Problems*. Linguistic Circle of New York, 1953.
- Weinreich, Uriel. *Lingue in contatto*. Utet Università, 2008.
- Wierzbicka, Elżbieta. „Włoski język polonijny”. *Język polski poza granicami kraju*, red. Stanisław Dubisz, Uniwersytet Opolski, 1997, ss. 225-36.

Netografia

- www.treccani.it. Dostęp 12.08.2021.
- Feliu, Greg. „The Social and Political Status of the Neapolitan Language: Past and Present”, 2017, www.academia.edu/34133022/The_Social_and_Political_Status_of_the_Neapolitan_Language_Past_and_Present. Dostęp 08.03.2022.

MULTILINGWIZM SPOŁECZNOŚCI POLONIJNEJ WE WŁOSZECH – UWARUNKOWANIA TRÓJJĘZYZCZNOŚCI POLSKO-WŁOSKO-NEAPOLITAŃSKIEJ

Streszczenie

Artykuł podejmuje zagadnienie trójjęzyczności polsko-włosko-neapolitańskiej charakterystycznej dla Polonii mieszkającej w południowych Włoszech. Celem badań jest rekonstrukcja aktualnego stanu wskazanej trójjęzyczności, obejmująca charakterystykę kontekstów użycia każdego z języków oraz czynników determinujących zmiany kodu. Analizy zostały także ukierunkowane na zbadanie poziomu znajomości i zakres użycia dialektu neapolitańskiego przez młode pokolenie Włochów (kategoria wiekowa 21-30 lat). Materiał badawczy został zebrany za pomocą ankiet udostępnionych respondentom online, a samo badanie miało charakter pilotażowy. Rezultaty przeprowadzonych badań dowodzą, że wszystkie trzy kody językowe używane są w życiu codziennym multilingwistów, a każdy z nich ma konkretne znaczenie, określone funkcje i występuje w odmiennych kontekstach sytuacyjnych. Wypowiedzi respondentów wskazują również na współczesne zastosowanie dialektu, który coraz częściej służy podkreśleniu ekspresywnego charakteru wypowiedzi, a dzięki swojej folklorystycznej naturze jest on stosowany w kontekstach ludycznych i żartobliwych.

Słowa kluczowe: multilingwizm; dialekt neapolitański; socjolingwistyka; Polonia we Włoszech.

THE MULTILINGUALISM OF THE POLISH COMMUNITY IN ITALY
—DETERMINANTS OF POLISH-ITALIAN-NEAPOLITAN TRILINGUALISM

Summary

This paper deals with the issue of the Polish-Italian-Napolitan trilingualism characteristic of the Polish community living in southern Italy. The aim of this study is to reconstruct the current state of the trilingualism in question, including the characteristics of the contexts of use of each language and the factors determining the code changes. The analyses were also directed at investigating the level of knowledge and the extent of use of the Neapolitan dialect by the young generation of Italians (age category 21-30). The research material was collected through questionnaires made available to the respondents online, and the research had the nature of a pilot study. The results of the study prove that all three language codes are used in the everyday life of multilinguals, and each of them has a specific meaning, particular functions, and occurs in different situational contexts. The statements of the respondents also indicate the contemporary use of dialect, which is increasingly used to emphasise the expressive character of speech, and due to its folkloric nature it is used in ludic and humorous contexts.

Keywords: multilingualism; Neapolitan dialect; sociolinguistics; Polish community in Italy.